

การจัดการตรวจในสถาบันอุดมศึกษา กรณีศึกษา : ตรวจบ้านหมากแข้ง สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

MANAGEMENT OF FOLK BRASS BANDS IN HIGHER EDUCATION
INSTITUTIONS: A CASE STUDY OF MAK KHAENG CHAMBER WINDS,
MUSIC DEPARTMENT, UDON THANI RAJABHAT UNIVERSITY'S
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

จิตร กาวี*
Jit Gavee*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการจัดการ ตรวจบ้านหมากแข้ง วงดนตรีภายใต้สังกัดของสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2563 มีจุดประสงค์แรกเริ่มเพื่อใช้เป็นวงดนตรีทดลองในการเรียนการสอนของสาขาวิชา ก่อนที่จะเริ่มวางแผนในระยะยาวเพื่อเป็นวงดนตรีชุมชนที่ใช้บรรเลงในงานกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ มีการบริหารจัดการแบบตรวจกิ่งอาชีพ แบ่งการบริหารจัดการออกเป็น ด้านบุคลากรและวงดนตรี ด้านการแสดงดนตรี ด้านสื่ออุปกรณ์กับการประชาสัมพันธ์ และด้านการเงิน ตรวจบ้านหมากแข้งได้พบกับความท้าทายหลากหลายรูปแบบ ทั้งในเรื่องของการจัดตั้งตรวจในพื้นที่ที่มีพลัดดนตรีอีสานแข็งแกร่ง ทำให้มีการปรับตัวประยุกต์ภายใต้ความเข้าใจเพื่อให้คณะตรวจนี้สามารถกลมกลืนอยู่ได้ภายในพื้นที่อย่างไม่ขัดเขิน นอกจากนั้นตรวจบ้านหมากแข้งยังต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งถือเป็นกรณีตัวอย่างในการรับมือสถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอน การจัดตั้งตรวจบ้านหมากแข้งนับเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นได้ไม่นานจึงยังต้องใช้เวลาในการตกผลึกองค์ความรู้อีกหลายประเด็น หากมีการศึกษาเพิ่มเติมเมื่อเวลาผ่านไปก็จะทำให้องค์ความรู้อีกหลายประการสามารถตกผลึกและถูกถอดมาใช้พัฒนาการดนตรีในด้านต่าง ๆ ได้ต่อไป

คำสำคัญ : ตรวจ/ วงดนตรีชุมชน/ การจัดการวงดนตรี

* อาจารย์ สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, jit_gav@cmru.ac.th

* Lecturer, Music Education Department, Faculty of Humanities and Social Science, Chiang Mai Rajabhat University, jit_gav@cmru.ac.th

Abstract

This article aims to introduce the Mak Khaeng Chamber Winds management. A band within the music discipline of Udon Thani Rajabhat University's Faculty of Humanities and Social Sciences, which was founded in 2022 with the primary intention of being utilized as an experimental ensemble in teaching and learning of the disciplines. There was a semi-professional band administration before long-term planning to become a community band employed in various events in the neighborhood. Personnel and bands, music performances, media equipment and public relations, and financing are all part of the management. Mak Khaeng Chamber Winds faced a number of difficulties in forming a band in a region with a significant Isan music influence. This allowed the application to be modified with the premise that this brass band would be able to harmonize in the neighborhood without being embarrassed. In addition, the Mak Khaeng Chamber Winds must adjust to the COVID-19 virus's outbreak scenario. This is an example of how to handle a situation that is uncertain. The establishment of Mak Khaeng Chamber Winds is a relatively new cultural phenomenon, it will take some time for the body of knowledge on a variety of topics to consolidate. Many additional bodies of knowledge may be consolidated and used to further music in numerous domains if more research is done throughout time.

Keywords: Folk Brass Band/ Community Band/ Band Management

บทนำ

แตรวง เป็นวงดนตรีที่มีรากฐานมาจากดนตรีตะวันตก ก่อนที่จะมีการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมดนตรีไทย ทำให้ปรากฏแตรวงบรรเลงเพลงไทยร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยอย่างสม่ำเสมอ เป็นภาพที่คุ้นเคยแก่ชาวไทยโดยทั่วไป ในอดีตจนถึงปัจจุบันคนไทยนิยมใช้เสียงแตรวงประกอบหาในงานพิธีกรรมที่มีชาวบ้านมาชุมนุมกัน เช่น งานบวชนาค ทำขวัญ งานแห่ขันหมาก งานศพ ฯลฯ บทเพลงที่แตรวงนำมาบรรเลงมีหลากหลายประเภท ทั้งเพลงไทยแบบแผนดั้งเดิมไปจนถึงเพลงร่ำวง ลูกทุ่ง ลูกกรุง มาร์ช ฯลฯ ทุกเพลงที่โด่งดังเป็นที่รู้จักในสังคม ชาวแตรวงสามารถจดจำนำมาเล่นกันได้อย่างสนุกสนานและด้วยลีลาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน¹

ตั้งแต่อดีต “แตรวง” ได้อยู่ในระบบการศึกษาไทยในฐานะเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สร้างเสริมความสามัคคี สร้างเสริมสุนทรียะ และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ก่อนที่ต่อมานิยามของแตรวงได้ผนวกรวมเข้ากับนิยามของวงดุริยางค์เครื่องลม ได้ถูกเรียกกันในหลากหลายชื่อ อาทิ วงโยธวาทิต (Military Band) วงซิมโฟนิคแบนด์ (Symphonic Band) วงคอนเสิร์ตแบนด์ (Concert Band) วงวินด์ซิมโฟนี (Wind Symphony)

¹ อานันท์ นาคคง, *ดนตรีไทยเดิม* (กรุงเทพฯ : สำนักงานอุทยานการเรียนรู้, 2550), 80.

เป็นต้น พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์ ได้กล่าวว่า การบรรเลงแบบโยธวาทิตแพร่เข้าไปสู่สถานศึกษาและโรงเรียนต่าง ๆ ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนักเรียน ตลอดจนใช้สำหรับขบวนแห่ต่าง ๆ เช่น แห่งานกีฬาประจำปีโรงเรียน รวมถึงบางโรงเรียนอาจส่งเสริมให้มีการรับงานต่าง ๆ เพื่อหารายได้พิเศษให้นักเรียนด้วย วงโยธวาทิตจึงกลายเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของสถานศึกษามาจนถึงปัจจุบัน²

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย วัฒนธรรม “แตรวง” ได้ปรากฏอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทั้งภูมิภาค ตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญแก่วงดนตรีชนิดนี้ทั้งในรูปแบบของแตรวงทหาร แตรวงลูกเสือ จนถึงแตรวงนักเรียน โดยเฉพาะในพื้นที่ของมณฑลอุดรธานี (จังหวัดอุดรธานีในปัจจุบัน : ผู้เขียน) ที่มีปรากฏหลักฐานในราชกิจจานุเบกษาเรื่องจัดซื้อเครื่องดนตรีแตรวง แก่กองลูกเสือมณฑลอุดร ย้อนไปได้จนถึงปี พ.ศ. 2462 จนเมื่อเวลาล่วงเลยไป แตรวงเริ่มแพร่กระจายเข้าสู่โรงเรียนและสถานศึกษา ดังที่ พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์ ได้กล่าวไว้ข้างต้น

เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัญญาณอย่างเด่นชัด สืบเนื่องมาจากการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2504 สมัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในครั้งนั้น ได้มีนโยบายในการพัฒนาประเทศ โดยกำหนดให้จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางพัฒนาเศรษฐกิจสังคม การศึกษา และคมนาคม ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยนโยบายนี้ได้ก่อให้เกิดการลงทุนก่อสร้างถนนหนทาง โรงเรียน โรงพยาบาล และสถานที่สำคัญหลายแห่ง อาทิ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดขอนแก่น (พ.ศ. 2503) เขื่อนอุบลรัตน์ (พ.ศ. 2507) มหาวิทยาลัยขอนแก่น (พ.ศ. 2509) เป็นต้น ผลจากการพัฒนาประเทศทำให้ภาคชนบทที่เคยดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม มีอาชีพเกษตรกรรมแบบยังชีพ เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม วัฒนธรรมที่ผูกติดกับวิถีชีวิตในอดีต เช่น พิธีจุดบั้งไฟ ที่มีทั้งความหมายและความเชื่อที่ลึกซึ้ง เริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นการประกอบพิธีกรรมตามจารีต ที่มีศรัทธาและความเชื่อลดน้อยลง จากเดิมวัฒนธรรมดนตรีอีสานที่มีลักษณะที่ผูกติดกับฮีตคองประเพณีที่มีมาแต่เดิมในลักษณะที่เรียกได้ว่า “ดนตรีพื้นบ้าน” ที่ร้องรำทำเพลงในชุมชนตามวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน เริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่คุณลักษณะ “ดนตรีพื้นเมือง” ที่ดึงดูดคนออกไปจากชุมชน ฮีตคองประเพณี จนพัฒนากลายเป็นดนตรีที่ไม่ผูกติดต่อวิถีชีวิตของคนอีสานอีกต่อไป³

ในปี พ.ศ. 2524 วิทยาลัยครูอุดรธานี (ก่อตั้ง พ.ศ. 2466) ได้ดำเนินการจัดตั้งภาควิชาดนตรี สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง) สาขาวิชาดนตรีศึกษา นับเป็นครั้งแรกที่มีการเปิดการเรียนการสอนดนตรีระดับอุดมศึกษาขึ้นในจังหวัดอุดรธานี ก่อนที่จะมีการพัฒนาขึ้น จากวิทยาลัยครูอุดรธานีสู่สถาบันราชภัฏอุดรธานี และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ตามลำดับ นอกเหนือจากเรื่องหลักสูตรการเรียนการสอนที่มีการพัฒนาปรับแก้อย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมทางดนตรีในสถาบันอุดมศึกษาแห่งนี้ก็ตื่นตัวขึ้นเช่นกัน มีการจัดตั้งวงดนตรีประจำสาขาวิชาในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวงโยธวาทิต วงสตริงคอมโบ วงหัดดนตรี และนำไปสู่การจัดตั้งแตรวงบ้านหมากแข้ง ในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งเป็นกรณีศึกษาที่จะกล่าวถึงในบทความชิ้นนี้

² พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์, *สังคีตสมัย* (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556), 11.

³ เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, *การเปลี่ยนแปลงทางดนตรี* (ขอนแก่น : โครงการตำราบัณฑิตศึกษาด้านดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2560), 165-166.

ดังนั้นจึงเป็นที่มาของการยกกรณีศึกษาของการบริหารจัดการ แตรวงบ้านหมากแข้ง ซึ่งเป็นผลผลิตของสถาบันอุดมศึกษาแห่งนี้ มาเป็นแกนหลักในการศึกษาการสร้าง “แตรวงชุมชน” ในสังคมปัจจุบันที่เผชิญความท้าทายในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของปัญหาในการบริหารจัดการวงดนตรีภายใต้สังกัดสถาบันการศึกษา ค่านิยมทางดนตรีในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไปจนถึงการประสพภาวะโรคระบาดครั้งใหญ่อย่างโควิด-19 บทความวิชาการฉบับนี้อาศัยหลักแนวคิดทางด้านปรากฏการณ์วิทยาประกอบกับทฤษฎีด้านมานุษยดนตรีวิทยาอันว่าด้วยปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม อันจะช่วยตอบคำถามจากการศึกษาสาระในปรากฏการณ์และนำไปสู่ข้อสรุปที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประเด็นทางดนตรีข้างเคียงได้

ประวัติแตรวงบ้านหมากแข้ง โดยสังเขป

แตรวงบ้านหมากแข้ง (อังกฤษ : Mak Khaeng Chamber Winds) ก่อตั้งขึ้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2563 โดยนักศึกษาและอาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เพื่อใช้เป็นวงดนตรีทดลองในรายวิชารวมวงใหญ่ของหลักสูตรศิลปบัณฑิต โดยตั้งชื่อตามพื้นที่ตั้งของต้นสังกัด (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี) อันอยู่บริเวณตำบลหมากแข้ง หรือในอดีตคือ บ้านเดื่อหมากแข้ง อยู่ในรูปแบบของวงดุริยางค์เครื่องลม 15-25 ชิ้น แบ่งเป็นกลุ่มเครื่องเป่าลมไม้ (Woodwinds) ได้แก่ คลาริเน็ต (Clarinet) อัลโต แซกโซโฟน (Alto Saxophone) และเทเนอร์ แซกโซโฟน (Tenor Saxophone) กลุ่มเครื่องเป่าทองเหลือง (Brass) ได้แก่ ทรัมเป็ต/คอร์เน็ต (Trumpet/Cornet) ทรอมโบน (Trombone) และยูโฟเนียม (Euphonium) โดยมีกลุ่มเครื่องกระทบ (Percussion) เลือกใช้งานตามภารกิจ เช่น หากบรรเลงเพลงสากลจะใช้เครื่องกระทบสากล หากบรรเลงเพลงไทยจะใช้เครื่องหนังไทยประกอบ เป็นต้น⁴

แตรวงบ้านหมากแข้ง เป็นแตรวงที่สามารถบรรเลงในกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งในลักษณะแบบแผนของแตรวงชาวบ้านที่มีทั้งการเดินบรรเลงแหในขบวนกับการนั่ง การบรรเลงในแบบแผนของวงดุริยางค์เครื่องลมตะวันตก (Western Wind Ensemble) ที่มีประเด็นปลีกย่อยลงลึกไปในรายละเอียด เช่น หลักการสอดประสานของทำนองเพลง (Counterpoint) การตีความบทเพลงแบบตะวันตก (Western Music Appreciate) เป็นต้น

จุดเริ่มต้นในการบรรเลงต่อหน้าสาธารณชนเป็นครั้งแรกของแตรวงบ้านหมากแข้ง คือเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงคอนเสิร์ต ร้องบรรเลงเพลงของจิตร การแสดงดนตรีในวาระครบรอบ 90 ปีชาตกาลจิตร ภูมิศักดิ์ จัดขึ้นในวันพุธที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2563 โดยสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี บรรเลงในบทเพลง “ลาวแพน” ซึ่งมีความพิเศษคือการผสมสำเนียงและเครื่องดนตรีไทยอย่างจะเข้ กลองแขก ฉิ่ง ฉาบ และเครื่องดนตรีพื้นบ้านอย่างแคน โดยการบรรเลงในครั้งนี้ได้รับผลตอบรับที่ดี ทำให้ในเวลาต่อมาจึงเริ่มมีการวางนโยบายในระยะยาวขึ้น เพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมทางดนตรีต่าง ๆ ที่จะเป็นการเสริมสร้างทักษะประสบการณ์แก่ผู้บรรเลงรวมถึงเป็นการบริการท้องถิ่นในอีกแนวทางหนึ่ง

⁴ อัครพล สีหนาท, “สาขาวิชาดนตรีกับการจัดตั้งแตรวงบ้านหมากแข้ง,” สัมภาษณ์โดย จิตร กาวี และศัญญา ญูพิทักษ์, 8 มีนาคม 2565.



ภาพที่ 1 แตรวงบ้านหมากแข้งในการแสดงเปิดตัวครั้งแรก ในวาระครบรอบ 90 ปีชาตกาลจิตร ภูมิศักดิ์
ที่มา : สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, บันทึกข้อมูลเมื่อ 5 มีนาคม 2565,
[https://www.facebook.com/สาขาวิชาดนตรี-คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์-มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุดรธานี-803462962998688/photos/pcb.3797666743578280/3797867043558250](https://www.facebook.com/สาขาวิชาดนตรี-คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์-มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี-803462962998688/photos/pcb.3797666743578280/3797867043558250).

แตรวงบ้านหมากแข้ง



Mak Khaeng Chamber Winds

ภาพที่ 2 ตราสัญลักษณ์แตรวงบ้านหมากแข้ง
ที่มา : “แตรวงบ้านหมากแข้ง Mak Khaeng Chamber Winds,” แตรวงบ้านหมากแข้ง, บันทึกข้อมูลเมื่อ 5 มีนาคม 2565,
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=217895333687930&set=a.217895303687933>.

ระบบการจัดการแตรวงบ้านหมากแข้ง

แตรวงบ้านหมากแข้ง อยู่ในฐานะวงดนตรีภายใต้สังกัดของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ในรูปแบบของแตรวงชุมชน (Community Band) บริหารจัดการแบบแตรวงกิ่งอาชีพ โดยมีการแต่งตั้งหัวหน้าวง เลขานุการ และฝ่ายบริหารจัดการอื่น ๆ มีการนัดหมายฝึกซ้อมตามภารกิจ ควบคู่ไปกับการเรียนการสอนภายในสาขาวิชา ทั้งนี้มีการแต่งตั้งตัวแทนจากสมาชิกประจำเพื่อเป็นหลักในการบริหารงานด้านต่าง ๆ โดยสามารถแบ่งการบริหารจัดการออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านบุคลากรและวงดนตรี 2. ด้านการแสดงดนตรี 3. ด้านสื่ออุปกรณ์กับการประชาสัมพันธ์ และ 4. ด้านการเงิน⁵ โดยจะขออภิปรายรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านบุคลากรและวงดนตรี

ในการบริหารด้านบุคคลและวงดนตรีนั้น ครอบคลุมในเรื่องของการจัดสรรสมาชิกภายในวง รวมถึงระเบียบการฝึกซ้อมให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้ถูกวางไว้ในกาฝึกซ้อมแต่ละครั้ง กฎระเบียบต่าง ๆ ได้ถูกกำหนดขึ้นโดยฝ่ายการบริหารด้านบุคคลและวงดนตรีนี้ เช่น การปรับเงินในกรณีขาดซ้อมโดยไม่แจ้งล่วงหน้า โน้ตเพลงสูญหาย การภาคทัณฑ์นักดนตรีที่ทำผิดกฎระเบียบ เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีความเป็นระเบียบและมีความเป็นมืออาชีพ ฝ่ายบริหารบุคคลและวงดนตรีถือว่าเป็นฝ่ายที่ทำหน้าที่กำหนดนโยบายต่าง ๆ รวมถึงสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี อันจะทำให้คณะแตรวงขับเคลื่อนไปได้ในทิศทางที่ถูกต้อง เช่น เรื่องการตรงต่อเวลาในการฝึกซ้อม การรับผิดชอบโน้ตเพลงที่ได้รับมอบหมาย

ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงโดยฝ่ายบริหารด้านบุคคลและวงดนตรีจะต้องเป็นฝ่ายรับมือ นั่นคือเรื่องของสมาชิกวงที่มีภาระหน้าที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุที่แตรวงบ้านหมากแข้งนี้เป็นวงดนตรีชุมชนในสังกัดสถาบันการศึกษามิได้มีรายได้มั่นคงแน่นอน ประกอบกับสมาชิกส่วนใหญ่เป็นนักศึกษามาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย จึงต้องมีการหารายได้พิเศษช่วงหลังเวลาเรียน เมื่อมีกำหนดการฝึกซ้อมเพื่อบรรเลงในกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น ก็จำเป็นต้องแก้ไขปัญหาในจุดนี้ ให้สามารถสละเวลาและลงตัวกันทั้งสองฝ่าย โดยมีวิธีการแก้ไขปัญหาตามแต่รูปแบบสถานการณ์ อาทิ การกำหนดตารางซ้อมใหม่ให้มีความลงตัว การสับเปลี่ยนสมาชิกผู้บรรเลง เป็นต้น ทั้งนี้การบริหารจัดการด้านบุคลากรสามารถแบ่งย่อยประเภทของสมาชิกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1.1 กลุ่มสมาชิกประจำ

เป็นนักดนตรีกลุ่มหลัก โดยเป็นนักศึกษาอยู่ในสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เครื่องมือเอกประเภทเครื่องเป่าลมไม้และเครื่องเป่าทองเหลือง และเครื่องมืออื่น ๆ ที่สามารถบรรเลงเครื่องดนตรีในแตรวงได้

1.2 กลุ่มสมาชิกเฉพาะกิจที่เป็นบุคลากรภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ตั้งแต่นักศึกษาไปจนถึงบุคลากรทั่วไปที่มีทักษะในการบรรเลงเครื่องดนตรีในแตรวงและมีความสนใจในการบรรเลง

1.3 กลุ่มสมาชิกเฉพาะกิจที่เป็นบุคลากรภายนอก

สมาชิกในกลุ่มนี้ เป็นผู้ที่มีความสนใจไปจนถึงเป็นนักดนตรีอาชีพ โดยมักอยู่ในรูปแบบของนักดนตรี

⁵ อัครพล สีนานท, “สาขาวิชาดนตรีกับการจัดตั้งแตรวงบ้านหมากแข้ง,” สัมภาษณ์โดย จิตร กาวี และศัญญา ญูพิทักษ์, 8 มีนาคม 2565.

รับเชิญที่เข้าร่วมบรรเลงตามวาระโอกาสที่เอื้ออำนวย นอกจากนั้นยังเป็นการติดต่อสมาชิกประจำที่เป็นนักศึกษาสาขาวิชาดนตรี ที่จะสามารถเรียนรู้เพิ่มเติมกับนักดนตรีรับเชิญเหล่านี้ได้

การบริหารกลุ่มบุคลากรในตรวงบ้านหมากแข้งนี้ ถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอันจะนำไปสู่การออกแบบวงดนตรี บทเพลงที่ใช้บรรเลง และการบริหารจัดการในประเด็นอื่น ๆ ให้มีความลงตัวและดำเนินต่อไปได้ด้วยความสะดวกสบาย จะเห็นได้ว่านอกจากสมาชิกภายในแล้ว ทางคณะตรวงยังมีการเปิดให้บุคคลภายนอกสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบรรเลงได้ ตรวงบ้านหมากแข้งจึงอยู่ในฐานะของวงดนตรีชุมชนที่มอบประสบการณ์การบรรเลง ไปจนถึงความรู้ทางดนตรีเชิงวิชาการแก่ผู้บรรเลงไปในคราวเดียวกัน



ภาพที่ 3 ตรวงบ้านหมากแข้ง เมื่อช่วงแรกจัดตั้งและเริ่มเปิดกว้างให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าร่วมได้
ที่มา : ผู้เขียน

2. ด้านการแสดงดนตรี

การบริหารด้านการแสดงดนตรีครอบคลุมในเรื่องของการแสดงดนตรีในแต่ละกิจกรรมที่ทางคณะตรวงได้รับมอบหมาย ติดต่อบริษัทงานกับผู้บังคับบัญชาและผู้ว่าจ้าง การบริหารจัดการในส่วนนี้จะเป็นการทำงานร่วมกับอาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ซึ่งเป็นที่ปรึกษาหลักในการร่วมกำหนดแนวทางของรูปแบบการแสดงดนตรีในแต่ละครั้งให้มีความเหมาะสมกับกิจกรรม

อุปสรรคสำคัญของการบริหารส่วนนี้คือปัญหาเรื่องระยะเวลาในการออกแบบการแสดงที่มีจำกัด เพราะการออกแบบการแสดงในแต่ละกิจกรรมนั้น นำมาซึ่งการบริหารจัดการด้านการฝึกซ้อม การเรียบเรียงบทเพลงขึ้นใหม่ ภายใต้ระยะเวลาที่กำหนด จึงนับเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทางคณะตรวงต้องเผชิญและแก้ปัญหา แนวทางในการแก้ปัญหาส่วนนี้ในเบื้องต้นใช้วิธีการฝึกซ้อมนอกเวลา เพิ่มเติมจากการฝึกซ้อมภาคปกติที่จะใช้ช่วงเวลาหลังเวลาเรียนเป็นช่วงเวลาหลักในการฝึกซ้อม การฝึกซ้อมนอกเวลาที่กำหนดขึ้นมาใหม่นี้จะมีการกำหนดตารางเวลาที่ชัดเจน รวมถึงการตั้งเป้าประสงค์ในการฝึกซ้อมแต่ละครั้งให้สำเร็จลงภายในระยะเวลาที่กำหนด

3. ด้านสื่อ อุปกรณ์ และการประชาสัมพันธ์

การบริหารในด้านนี้ครอบคลุมในเรื่องของการจัดเตรียมสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการบรรเลงของวง ตั้งแต่การเตรียมงานไปจนถึงการประชาสัมพันธ์ อาทิ เครื่องดนตรี โน้ตเพลงที่ใช้ฝึกซ้อม สถานที่ฝึกซ้อม การทำสื่อประชาสัมพันธ์สิ่งพิมพ์ การทำสื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์ สุนัขบัตร เครื่องแต่งกาย เป็นต้น⁶

โดยสื่ออุปกรณ์ที่จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการอยู่ตลอดเวลาอันคือ “โน้ตเพลง” โดยแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ โน้ตเพลงสำเร็จรูปพร้อมใช้งาน และโน้ตเพลงที่ต้องเรียบเรียงขึ้นใหม่ตามแต่ภารกิจ ซึ่งโน้ตเพลงในส่วนนี้ต้องเป็นการทำงานร่วมกับฝ่ายการบริหารด้านการแสดงดนตรี

โน้ตเพลงสำเร็จรูปพร้อมใช้งาน

โน้ตเพลงในส่วนนี้ แบ่งออกเป็นโน้ตเพลงมาตรฐานตรงที่มีแหล่งซื้อจากต่างประเทศ รวมถึงการจัดหาจากเครือข่ายของทางคณะตรง เช่น โน้ตเพลงไทยเดิมสำหรับตรงต่าง ๆ ก็จะมีการประสานไปยังฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น กองดุริยางค์เหล่าทัพ หอสมุดดนตรีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดแห่งชาติ ไปจนถึงโน้ตเพลงจากกลุ่มตรงชาวบ้าน เป็นต้น

โน้ตเพลงที่ต้องเรียบเรียงขึ้นใหม่

โน้ตเพลงในส่วนนี้ เป็นการจัดทำโน้ตเพลงขึ้นใหม่ภายหลังจากการประสานกับฝ่ายการบริหารด้านการแสดงดนตรี โดยมีทั้งผู้เรียบเรียงที่เป็นสมาชิกประจำคณะตรง อาจารย์ที่ปรึกษา และความร่วมมือจากภายนอก ส่วนมากจะเป็นการเรียบเรียงสำหรับงานบรรเลงประเภทที่มีแนวทางเฉพาะ (Theme) เช่น การแสดงคอนเสิร์ตรำลึกศิลปิน งานบรรเลงโฆษณาสินค้า เป็นต้น



ภาพที่ 4-5 การจัดหาโน้ตเพลงจากแหล่งข้อมูลหอสมุดดนตรีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดแห่งชาติ
ที่มา : น้องจิน พูลสวัสดิ์

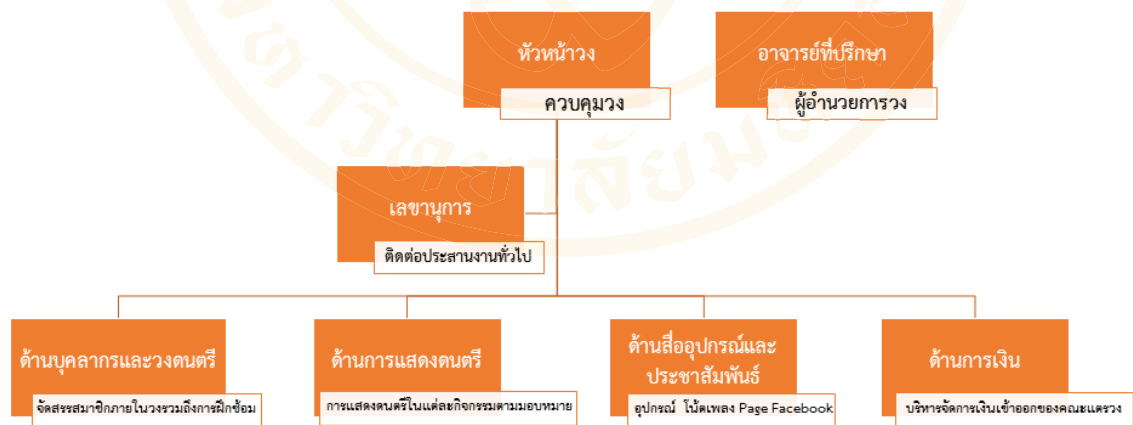
⁶ น้องจิน พูลสวัสดิ์, “ตรงบ้านหมากแข้ง การบริหารจัดการในมุมมองของสมาชิก,” สัมภาษณ์โดย ศัญญาพิทักษ์ และจิตร ภาวี่, 5 มีนาคม 2565.

ในด้านการประชาสัมพันธ์ได้มีการจัดทำช่องทางเพื่อนำเสนอเผยแพร่ผลงานของทางคณะตรงในรูปแบบออนไลน์ ได้แก่ เพจเฟซบุ๊ก (Facebook page) แตรวงบ้านหมากแข้ง Mak Khaeng Chamber Winds เริ่มจัดทำเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 ซึ่งจนถึงปัจจุบันได้มีการรวบรวมข้อมูลเชิงสถิติสำคัญที่ได้จากการเปิดช่องทางการประชาสัมพันธ์ออนไลน์นี้ ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่เข้าถึง แบ่งเป็นชาย 71.10% หญิง 28.90% กระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีจังหวัดอุดรธานีเป็นอันดับหนึ่ง และมีจังหวัดอื่น ๆ ลดหลั่นกันมา เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ เชียงราย ขอนแก่น กระบี่ มหาสารคาม เป็นต้น

4. ด้านการเงิน

แม้ว่าการบริหารจัดการส่วนหนึ่งของแตรวงบ้านหมากแข้งจะเป็นวงดนตรีที่อยู่ในระบบการศึกษา ระดับอุดมศึกษา แต่ในอีกมิติหนึ่งก็เพื่อมุ่งเน้นที่จะให้สมาชิกได้เข้าใจถึงบริบทของการเป็นคณะแตรวงกึ่งอาชีพ ดังนั้นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือการบริหารด้านการเงิน ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดการอย่างเคร่งครัดและโปร่งใส

การบริหารจัดการด้านการเงินของแตรวงบ้านหมากแข้ง กระทำโดยการแต่งตั้งตำแหน่ง “เหรัญญิก” ประจำวง มีการกำหนดแนวทางแก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ได้แก่ การบันทึกรายรับรายจ่ายอย่างละเอียด โดยมีการประชุมระบบการใช้จ่ายและยอดเงินให้เป็นปัจจุบันกับบุคลากรสองฝ่ายคืออาจารย์ที่ปรึกษาและหัวหน้าวง ในส่วนของปัญหาสำคัญด้านการเงิน เนื่องด้วยการที่มีรายรับเข้ามาจากการบรรเลงในกิจกรรมต่าง ๆ แต่เมื่อจัดสรรสัดส่วนของสมาชิกของคณะแตรวงที่มีจำนวนหนึ่ง ผนวกกับกิจกรรมที่มีการว่าจ้างไม่ได้มีจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถจัดสรรค่าตัวนักดนตรีดังแตรวงอาชีพทั่วไปได้ การใช้จ่ายส่วนใหญ่ของทางคณะแตรวงจึงเป็นเรื่องของการใช้สอยเป็นกองทุนกลางที่จะช่วยส่งเสริมในเรื่องต่าง ๆ อาทิ เบี้ยเลี้ยงประจำวัน ค่าจัดพิมพ์โน้ตเพลง ค่าเดินทาง การจัดหา/จัดทำเครื่องแบบประจำวง เป็นต้น



ภาพที่ 6 แผนผังโครงสร้างการบริหารงานของแตรวงบ้านหมากแข้ง
ที่มา : ผู้เขียน

การบริหารจัดการวงดนตรีภายใต้สังกัดสถาบันการศึกษา ในกรณีของแตงบ้านหมากแข้งนี้ กล่าวได้ว่าสามารถดำเนินควบคู่ไปกับกิจกรรมโดยรวมของมหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างดี เพราะนอกจากจะดำเนินไปในลักษณะ “แตง” เป็นหลักแล้ว ยังสามารถประยุกต์ให้สามารถนำไปผสมผสานกับรูปแบบวงดนตรีลักษณะอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นดนตรีอีสาน ดนตรีไทย วงขับร้องประสานเสียง เปิดโอกาสให้มีการทดลองความสร้างสรรค์ทางดนตรีของผู้บรรเลง สามารถนำออกแสดงในวาระพิเศษที่มหาวิทยาลัยต้องการใช้อย่างสม่ำเสมอได้

แตงบ้านหมากแข้งในบริบทปัจจุบันกับการดำรงอยู่ในภูมิภาค และสถานการณ์โควิด-19

หากกล่าวถึงดนตรีในภูมิภาคอีสานซึ่งก็คือ “ดนตรีอีสาน” เป็นดนตรีที่ปรากฏร้องเล่นอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ซึ่ง สิบปวิญญ์ กิ่งแก้ว ได้ให้คำอธิบายโดยภาพรวมว่า ภาคอีสานมีพื้นที่กว้างใหญ่และมีประชากรหลากหลายชาติพันธุ์ ทำให้วัฒนธรรมด้านศิลปะดนตรีและการแสดงมีความหลากหลายและยังดำรงมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของตนอย่างมั่นคง บนพื้นฐานร่วมทางสังคมอีสานเดียวกัน มีการรักษาแบบแผนของตนไว้อย่างเหนียวแน่นมาจนกระทั่งปัจจุบัน⁷

พื้นที่ตั้งของแตงบ้านหมากแข้ง ตั้งอยู่ในจังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน หรือเรียกกันว่า อีสานเหนือ อันเป็นส่วนหนึ่งของแอ่งอารยธรรมที่สั่งสมวัฒนธรรมประเพณีมาอย่างยาวนานหลายร้อย-พันปี นั้นหมายความว่าดนตรีในแถบภูมิภาคนี้หรือมักเรียกว่า “ดนตรีอีสาน” ได้หยั่งรากลึกไปในวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่อย่างเหนียวแน่นแยกกันไม่ได้ ก่อนที่ต่อมาดนตรีอีสานได้มีการปรับตัวจนแยกไปสู่บริบทอื่น ๆ ที่ทั้งยึดโยงและไม่ยึดโยงกับจารีตประเพณีวิถีชีวิตชาวอีสาน เป็นที่นิยมจรร้องเล่นในโอกาสที่หลากหลายขึ้นถึงปัจจุบัน ในขณะที่วัฒนธรรมแตงบ้านนั้นเป็นวัฒนธรรมจากชาติตะวันตกที่แม้ว่าจะมีหลักฐานปรากฏในพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่น้อยกว่าร้อยปีก็ตาม แต่ความต่อเนื่องและความแข็งแกร่งทางวัฒนธรรมก็มีความแตกต่างอย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับดนตรีอีสาน การสร้างและบริหารจัดการแตงบ้านในพื้นที่แห่งนี้จึงมีความแตกต่างและท้าทาย แม้ว่าวัฒนธรรมดนตรีที่มีบุคลิกใกล้เคียงกับ “แตง” อย่าง “วงโยธวาทิต” จะยังคงเติบโตได้ดีในภูมิภาคนี้ แต่ก็ยังอยู่ในบริบทของการศึกษาแต่เพียงเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นวงโยธวาทิตนักเรียนมัธยม วงโยธวาทิตนักศึกษามหาวิทยาลัย เป็นต้น มิได้จัดตั้งให้อยู่ในรูปแบบของวงดนตรีชุมชนเพื่อรับใช้ชุมชน

วัฒนธรรมของดนตรีอีสานในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี กล่าวได้ว่า มีความเข้มแข็งทั้งในกลุ่มผู้เล่นและกลุ่มผู้ฟัง กิจกรรมทางดนตรีมีบริบทและบุคลิกคล้ายคลึงกับแตงบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการบรรเลงแห่แหนด้วยความสนุกสนาน การบรรเลงด้วยไหวพริบปฏิภาณ ในพื้นที่ของจังหวัดอุดรธานีแห่งนี้มีสิ่งที่เรียกว่ารถแห่หมอลำ กลองยาว ฯลฯ เป็นมหรสพหลักที่ครองใจผู้คนในพื้นที่ ด้วยความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีอีสานนี้เอง การสร้างแตงบ้านในพื้นที่แห่งนี้จึงเป็นการสร้างทางเลือกทางวัฒนธรรมความบันเทิงท่ามกลางพื้นที่ที่วัฒนธรรมทางความบันเทิงเดิมอันเข้มแข็ง แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสดีที่จะบูรณาการดนตรีอีสานมาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์ดนตรีแตงบ้านในพื้นที่แห่งนี้ให้มีความแตกต่าง และเป็นแนวทางเฉพาะของแตงบ้านหมากแข้ง

⁷ สิบปวิญญ์ กิ่งแก้ว, วัฒนธรรมดนตรีพื้นเมืองไทยอีสาน (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2561), 189.

สิ่งสำคัญของการทำให้คนในพื้นที่ทราบถึงการมีอยู่ของแตรวงบ้านหมากแข้ง อันมีลักษณะคล้ายคลึงกับแตรวงชาวบ้านภาคกลาง นอกเหนือจากการประชาสัมพันธ์ในสื่อสังคมออนไลน์แล้ว การออกบรรเลงต่อหน้าสาธารณชนก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความจำเป็น เพื่อสร้างฐานผู้ฟังอันจะต่อยอดไปในเรื่องของการว่าจ้างบรรเลงในกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้คนในพื้นที่ต่อไป ในช่วงเริ่มต้น แตรวงบ้านหมากแข้งใช้พื้นที่สาธารณะ อาทิ ตลาดนัด ถนนคนเดิน งานประจำปี งานแสดงตามห้างสรรพสินค้า เพื่อเป็นการป่าวประกาศให้ทราบถึงการมีอยู่ของแตรวงคณะนี้



ภาพที่ 7-8 การบรรเลงตามสถานที่สาธารณะ เพื่อประชาสัมพันธ์แตรวงบ้านหมากแข้ง

ที่มา : สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, บันทึกข้อมูลเมื่อ 5 มีนาคม 2565,
<https://www.facebook.com/สาขาวิชาดนตรี-คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี-803462962998688>.

นอกจากภารกิจในเรื่องของการประกาศให้ทราบถึงการมีอยู่ของแตรวงบ้านหมากแข้ง ประเด็นเรื่องของการบรรเลงเพื่อการศึกษาก็ยังคงดำเนินควบคู่ไปพร้อมกัน เช่น ในช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2563 แตรวงบ้านหมากแข้งได้เดินทางไปบรรเลงยังเทศกาลดนตรีลพบุรีซิมโฟนิคเดย์ (Lopburi Symphonic Day) ณ จังหวัดลพบุรี ซึ่งมีเจ้าภาพจัดงานคือ สาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ทำให้แตรวงบ้านหมากแข้งเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นในภูมิภาคอื่น นอกเหนือไปจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภายหลังจากการเข้าร่วมเทศกาลดนตรีดังกล่าว แตรวงบ้านหมากแข้งก็ได้เริ่มรับงานบรรเลงในรูปแบบของแตรวงกึ่งอาชีพจนถึงปัจจุบัน อันเป็นผลจากการบรรเลงประชาสัมพันธ์แตรวงภายในจังหวัดอุดรธานีในบริเวณต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น

ประเภทของงานบรรเลงที่แตรวงบ้านหมากแข้งได้บริการชุมชน อยู่ในลักษณะกิจกรรมทั่วไปดังเช่น แตรวงที่บรรเลงรับใช้ผู้คนอยู่ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย อาทิ การบรรเลงในงานแต่งงาน การบรรเลงในงานขึ้นบ้านใหม่ การบรรเลงในงานศพ เป็นต้น โดยการติดต่อประสานงานผ่าน 3 ช่องทางหลัก ได้แก่

ติดต่อผ่านหมายเลขโทรศัพท์โดยตรง

การติดต่อในช่องทางนี้ จะมีการระบุหมายเลขโทรศัพท์ของผู้รับประสานงานผ่านช่องการประชาสัมพันธ์ออนไลน์ (Facebook) และนามบัตร ซึ่งมีการแจกจ่ายผ่านการประชาสัมพันธ์นอกสถานที่

ติดต่อผ่านการส่งข้อความในช่องการประสัมพันธ์ออนไลน์

การติดต่อในช่องทางนี้จะมีผู้ดูแลประจำสำหรับแจกแจงรายละเอียดของการบรรเลงแก่ผู้สอบถาม หรือให้ความสนใจ ภายใน 24 ชั่วโมง หลังจากการสอบถาม

ติดต่อผ่านบุคลากรที่เกี่ยวข้องภายในคณะแถว

การประชาสัมพันธ์แถวบ้านหมากแข้งทุกช่องทางจะมีการอธิบายว่าแถวคณะนี้อยู่ภายใต้สังกัดของสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ทำให้การบรรเลงในบางกิจกรรมจึงต้องมีการติดต่อผ่านบุคลากร ตั้งแต่อาจารย์ประจำสาขาวิชาไปจนถึงนักศึกษา เพื่อติดต่อว่าจ้างหรือประสานงานเพื่อบรรเลงในกิจกรรมต่าง ๆ

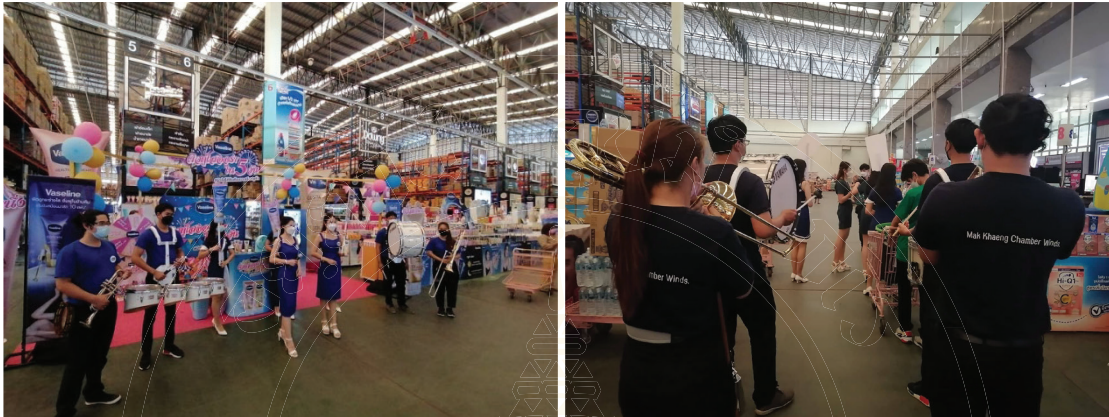


ภาพที่ 9-10 แถวบ้านหมากแข้งกับการบรรเลงผสมผสานกับวงดนตรีอีสาน

ที่มา : สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, บันทึกข้อมูลเมื่อ 5 มีนาคม 2565,
<https://www.facebook.com/สาขาวิชาดนตรี-คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์-มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี-803462962998688>.

แถวบ้านหมากแข้งก่อตั้งขึ้นท่ามกลางกระแสนิยมดนตรีอีสานที่เข้มแข็ง นั่นจึงเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้งานการบรรเลงในกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้านในพื้นที่ไม่ได้มีจำนวนมากดังพื้นที่อื่น ๆ ในภาคกลาง เช่น กรุงเทพฯ สุพรรณบุรี ราชบุรี สมุทรสงคราม ที่มีแถวเป็นวัฒนธรรมวิถีชุมชนมาอย่างยาวนาน สมาชิกส่วนใหญ่ของแถวบ้านหมากแข้งมากกว่าครึ่งเป็นชาวอีสานที่เกิดในพื้นที่อีสานและซึมซับวัฒนธรรมดนตรีอีสานมาตลอดชีวิต การนำค่านิยมที่แตกต่างอย่างแถวเข้ามาใช้ จึงเป็นจุดสำคัญที่ต้องคำนึงในการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกแต่แรกเริ่ม เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและสร้างศักยภาพต่อยอดการบรรเลงในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งยังปรับตัวให้วงดนตรีลักษณะนี้อยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างไม่ขัดเขินแปลกแยก การปรับตัวที่สำคัญของแถวบ้านหมากแข้ง คือการที่ต้องประยุกต์ใช้ดนตรีอีสานซึ่งมีอยู่ในพื้นที่มาผสมผสานกับการบรรเลงของคณะแถว เพื่อให้ยังคงดำรงไว้ซึ่งกลิ่นอายทางดนตรีที่เป็นที่คุ้นชินในพื้นที่ เช่น การนำทำนองดนตรีอีสานมาประยุกต์บรรเลงบนแถว การนำเครื่องดนตรีอีสานบางชนิดมาผสมผสานในการบรรเลง เช่น แคน กลองยาว ทำให้แม้ว่าลักษณะของวงดนตรีจะมีความแตกต่างจากวงดนตรีบรรเลงในพื้นที่ (รถแห่ กลองยาว หมอลำ ฯลฯ) แต่กลิ่นอายของดนตรีที่บรรเลงออกมานั้นก็ยังมีจิตวิญญาณของดนตรี

ในพื้นที่ผสมผสานอยู่ด้วย และแม้ว่าจะไม่ใช่ทุกกิจกรรมที่มีการผสมผสานเครื่องดนตรีอีสานเข้าไป แต่สิ่งที่กล่าวข้างต้นว่าสมาชิกโดยส่วนใหญ่ของแตงรวงบ้านหมากแข้งคือชาวอีสานโดยกำเนิด ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความคุ้นชินกับทำนองดนตรีอีสานเป็นอย่างดี ทำให้การบรรเลงในบางครั้งก็สามารถเปิดโอกาสให้ผู้เล่นบางตำแหน่งที่มีไหวพริบดีเยี่ยมสามารถสอดแทรกทำนองเสียงสำเนียงอีสานในลักษณะของคีตปฏิภาณ (Improvisation) เข้าไปได้โดยทันที จึงเป็นการนำข้อแตกต่างระหว่างการจัดตั้งแตงรวงในภาคอีสานกับภาคกลางให้กลายมาเป็นจุดเด่นและเป็นลักษณะเฉพาะของแตงรวงในภาคอีสานได้



ภาพที่ 11-12 กิจกรรมการบรรเลงของแตงรวงบ้านหมากแข้งในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19
ที่มา : ผู้เขียน

งานกิจกรรมที่แตงรวงบ้านหมากแข้งได้รับการว่าจ้างนั้น แม้ว่าจะมีจำนวนน้อยแต่ก็มีการกระจายข่าวต่อในวงกว้าง ทำให้มีการว่าจ้างแตงรวงบ้านหมากแข้งไปบรรเลงกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานีมากขึ้น ต่อมากิจกรรมการบรรเลงต่าง ๆ ได้จะหยุดชะงักลงภายหลังเกิดการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งส่งผลให้การรับงานกิจกรรมการบรรเลงของแตงรวงบ้านหมากแข้งปรับเปลี่ยนไปอย่างมาก เนื่องด้วยมหาวิทยาลัยต้นสังกัดต้องตอบรับนโยบายจากทางภาครัฐ ซึ่งช่วงเวลานั้นหนึ่งในนโยบายที่หยุดชะงักกิจกรรมการบรรเลงดนตรีคือ “หยุด” กิจกรรมออนไลน์ทั้งหมดและ “เริ่ม” กิจกรรมต่าง ๆ แบบออนไลน์ (online) ทำให้สมาชิกคณะแตงรวงบ้านหมากแข้งไม่สามารถรวมตัวเพื่อฝึกซ้อมหรือจัดกิจกรรมบรรเลงดนตรีใด ๆ ได้ เมื่อสถานการณ์โดยรวมในจังหวัดอุดรธานีเริ่มเข้าสู่ระดับที่ดีขึ้นแม้จะไม่เหมือนดังสถานการณ์ปกติ แต่ก็อยู่ในระดับที่เริ่มจัดกิจกรรมการบรรเลงดนตรีต่าง ๆ ได้มากขึ้น ทำให้แตงรวงบ้านหมากแข้งสามารถนัดหมายการฝึกซ้อมและบรรเลงในงานกิจกรรมต่าง ๆ ได้ เช่น งานแสดงสินค้าจากผู้ค้ากลุ่มต่าง ๆ งานแสดงดนตรีในมหาวิทยาลัย ภายใต้มาตรการที่เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น การปรับขนาดของวงให้เล็กลงเมื่อมีการรับงานบรรเลงต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรการที่ต้องจำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ลดความแออัด ไปจนถึงเรื่องของการฝึกซ้อมทุกครั้งสมาชิกต้องมีการตรวจหาเชื้อไวรัสโควิด-19 ด้วยตนเอง (Antigen Test Kit : ATK) โดยใช้งบประมาณของทางคณะแตงรวงช่วยสนับสนุนการจัดหาชุดตรวจ เป็นต้น การออกแสดงแต่ละครั้งของคณะแตงรวงต้องกระทำด้วยความรัดกุมและเข้มงวด แม้ว่าหน้าที่การเผยแพร่วัฒนธรรมแตงรวงให้ปรากฏต่อสาธารณชนนี้ยังคงต้องเดินต่อไป แต่อีกนัยหนึ่งของช่วงเวลาปัจจุบันนี้ (ต้น พ.ศ. 2565) ก็ยัง

เป็นสถานการณ์ที่มีความเปราะบาง ยังคงมีผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนทั้งทางตรงและทางอ้อม นับเป็นความท้าทายที่วงดนตรีไม่เฉพาะแต่รวงบ้านหมากแข้ง แต่ทุกมหรสพการดนตรีก็ต้องประสบและรับมืออย่างมีความเข้าใจเช่นกัน

การดำรงคงอยู่ในบริบทปัจจุบันของแตรวงบ้านหมากแข้งจึงไม่ได้เผชิญความท้าทายแค่ในเรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรมประจำพื้นที่เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปในเรื่องของสถานการณ์โลกดังที่ได้ยกตัวอย่างเชิงประจักษ์ขึ้นคือการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 อันได้ส่งผลโดยตรงต่อวงการศิลปวัฒนธรรมทุกสาขาวิชามานานนับปี ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมเหล่านี้จึงถือว่ามีความสำคัญที่จะเป็นกรณีตัวอย่างรับมือสถานการณ์ในอนาคตที่ไม่แน่นอนให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้

สรุป

การจัดตั้งแตรวงบ้านหมากแข้งในช่วงแรกนั้น เกิดขึ้นจากจุดประสงค์เพื่อการเป็นวงดนตรีทดลอง แต่เมื่อคณาจารย์และกลุ่มสมาชิกคณะแตรวงบเล็งเห็นถึงความเป็นไปได้ในการต่อยอดวงดนตรีชนิดนี้ให้สามารถดำรงคงอยู่ได้ในฐานะวงดนตรีแตรวบอันมีรากวัฒนธรรมดั้งเดิมมาจากดนตรีตะวันตก ให้เข้ามาปรับตัวอยู่ในสภาพสังคมพื้นที่ที่มีดนตรีอีสานเป็นวัฒนธรรมดนตรีกระแสหลัก นั่นคือจังหวัดอุดรธานี ภายใต้สังกัดของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มของมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นในเรื่องของการบริการชุมชน ท้องถิ่น เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี บริการวิชาการความรู้แก่ผู้คนในพื้นที่ได้ ทางคณะแตรวบจึงมีการวางโครงสร้างบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ในลักษณะของการเป็นทั้งวงดนตรีชุมชนและแตรวบกึ่งอาชีพ อุปสรรคสำคัญดังที่นำเสนอไปนั้นคือการที่แตรวงบ้านหมากแข้งเป็นวงดนตรีในรูปแบบที่แตกต่างจากดนตรีที่เป็นที่นิยมในพื้นที่ จึงต้องอาศัยการปรับตัว การประยุกต์ให้ลักษณะของวงดนตรีชนิดนี้กลมกลืนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในสังคมพื้นที่แห่งนี้ได้

สิ่งที่ปฏิเสธที่จะรับมือไม่ได้ นั่นคือ การรับมือกับสถานการณ์ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่ส่งกระทบไปทั่วโลก ทำให้รูปแบบการดำเนินการร้องบรรเลงดนตรีต่าง ๆ ทั่วโลกเกิดปัญหาหยุดชะงัก ซึ่งแตรวงบ้านหมากแข้งก็ได้รับผลกระทบเหล่านี้เช่นกัน จำเป็นต้องมีการดำเนินกิจกรรมการบรรเลงหรือการฝึกซ้อมให้มีความรัดกุมเคร่งครัดและเข้ากับสถานการณ์ ตลอดจนมาตรการต่าง ๆ การปรับขนาดวงให้มีขนาดเล็กเพื่อลดความแออัด เพื่อให้กิจกรรมการบรรเลงของทางคณะแตรวบดำเนินต่อไปได้ไม่หยุดนิ่ง

การจัดตั้ง “แตรวบ” ในสถาบันการศึกษาดังกรณีศึกษาของแตรวงบ้านหมากแข้งที่ยกมานี้ สิ่งที่จำเป็นต่อการจัดตั้งวงดนตรีลักษณะแตรวบขึ้น ในขั้นต้นนั้น คือการที่ผู้จัดตั้งจำเป็นต้องมีทรัพยากรขั้นพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทรัพยากรคนและทรัพยากรเครื่องดนตรี ที่แม้ว่าทรัพยากรเหล่านี้จะมีข้อจำกัดที่น้อยกว่า (ในด้านจำนวน) เมื่อเปรียบเทียบกับ การจัดตั้งวงดุริยางค์เครื่องลมขนาดใหญ่อย่างวงโยธวาทิต วงซิมโฟนิคแบนด์ แต่ก็ถือว่าเป็นทรัพยากรตั้งต้นสำคัญที่ขาดไม่ได้ ในส่วนของทรัพยากรอื่น ๆ ที่เป็นส่วนเสริมที่แม้ไม่จำเป็นในขั้นต้น แต่ก็สามารถทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ ราบรื่นไปได้ เช่น ในเรื่องของโน้ตเพลง เครือข่ายทางดนตรีของผู้จัดตั้ง เหล่านี้เองที่จะทำให้การจัดตั้ง “แตรวบหนึ่งคณะ” สามารถสำเร็จขึ้นได้ เมื่อนำแตรวบที่จัดตั้งออกบรรเลงในกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้สามารถพัฒนาองค์ความรู้ทางดนตรีด้านต่าง ๆ ได้ตามแบบเฉพาะของพื้นที่ที่มีการจัดตั้ง เช่น การประยุกต์นำภูมิปัญญาเครื่องดนตรี สำเนียงเสียงต่าง ๆ รวมไปถึงการนำท่วงทำนองพื้นถิ่นมาใช้ในการบรรเลง ทั้งยังได้รับประโยชน์ในฐานะของการเป็นวงดนตรี

ที่สามารถรับใช้ชุมชน ที่มีความคล่องตัว เข้าถึงประชาชนทั่วไปได้ง่าย ด้วยความที่เป็นวงดนตรีขนาดเล็กและ
ไม่มีความซับซ้อนมากนัก

ท้ายที่สุดแล้ว แตรวงบ้านหมากแข้ง แม้จะเป็นเพียงปรากฏการณ์ทางดนตรีที่เพิ่งเกิดขึ้นมาในช่วง
ระยะเวลาสั้น ๆ ทำให้องค์ความรู้บางประการยังคงต้องรอคอยการตกลึกให้เด่นชัดมากยิ่งขึ้นในอนาคต
แต่อย่างไรก็ตามการถอดความรู้ในครั้งนี้ก็ถือเป็นกรณีศึกษาที่ทำให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการก่อร่าง
วัฒนธรรมแตรวงในพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง ไปจนถึงแนวทางการปรับตัวในรูปแบบต่าง ๆ ให้สามารถ
ดำรงอยู่ได้ ทั้งยังมีสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 สภาวะอันหนักหน่วงที่วงการศิลปะการ
ดนตรีทั่วโลกพบเจอ เชื่อว่านอกจากจะเป็นแนวทางที่มีประโยชน์ไม่มากนักน้อยแล้ว อีกมุมหนึ่งกล่าวได้ว่า
เนื้อหาของบทความทั้งหมดนี้ก็นับเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ที่แตรวงคณะหนึ่งอันก่อตั้งขึ้นในภูมิภาคอีสานที่
ดำรงอยู่ได้เป็นที่ประจักษ์ในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. *การเปลี่ยนแปลงทางดนตรี*. ขอนแก่น : โครงการตำราบัณฑิตศึกษาศาสาตรียางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2560.
- แตรวงบ้านหมากแข้ง. “แตรวงบ้านหมากแข้ง (Mak Khaeng Chamber Winds).” <https://www.facebook.com/profile.php?id=100064023945944>.
- น้องจิน พูลสวัสดิ์. “แตรวงบ้านหมากแข้ง การบริหารจัดการในมุมมองของสมาชิก.” สัมภาษณ์โดย ศัญ
บุญพิทักษ์ และจิตร กาวี. 5 มีนาคม 2565.
- พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์. *สังคีตสมัย*. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556.
- สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. “ข่าวสารงานดนตรี
ราชภัฏอุดรฯ.” [https://www.facebook.com/สาขาวิชาดนตรี-คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์-มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี](https://www.facebook.com/สาขาวิชาดนตรี-คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์-มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี) 803462962998688/photos/pcb.379766674357
8280/3797867043558250.
- สิปปวิชัย กิ่งแก้ว. *วัฒนธรรมดนตรีพื้นเมืองไทยสี่ภาค*. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2561.
- อัศรพล สีนาค. “สาขาวิชาดนตรีกับการจัดตั้งแตรวงบ้านหมากแข้ง.” สัมภาษณ์โดย จิตร กาวี
และศัญ บุญพิทักษ์. 8 มีนาคม 2565.
- อานันท์ นาคคง. *ดนตรีไทยเดิม*. กรุงเทพฯ : สำนักงานอุทยานการเรียนรู้, 2550.